

Anayasa Değiştirme İktidarının Sınırlılığı ve Meřruluęu¹

Dr. Öğr. Üyesi Aşlıhan KAPLAN ARIK

Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Orcid: 0000-0003-1234-3804, aslihankaplanarik@gantep.edu.tr, kplnasli@gmail.com

Özet

Anayasalar en baştan kaleme alan iktidarlar anayasa yapma iktidarlarıdır. Anayasal bir düzenin ve mevcut bir anayasanın varlığı söz konusuyken yeni bir anayasanın yapılması mümkün değildir. Özellikle son zamanlarda sıklıkla gündeme gelen yeni anayasa tartişmaları mevcut anayasanın devamı söz konusu olduğundan mümkün gözükmemektedir. Mevcut bir anayasa ve anayasal düzen sırasında, anayasa kısmen ya da tamamen değişiklik geçirebilir. Bir anayasa metninde tamamen değişime izin verilmiş ve değiştirme iktidarınca bu yetki kullanılmış olabilir. Bu durum her řart ve koşulda yeni bir anayasa olarak değerlendirilemez. Burada önemli olan değiştirme iktidarının değişikliği geerleştirmedeki amaç ve niyetidir. Eęer söz konusu bu değişiklik yeni bir anayasal düzen kurmak amacıyla yapılmamış ise değişiklik yetkisinin kullanılmasından başka bir şey değildir. Ancak yeni bir anayasal düzen kurmak amacıyla yapılmış ise burada değiştirme yetkisinin sınırının aşılması ve değiştirme iktidarının anayasa yapma iktidarına dñnuřme çabası söz konusu olacaktır. Değiştirme iktidarının sınırlı ve anayasadan kaynaklı anayasal bir yetki olması göz önünde bulundurulduğunda geerleştireceği değişikliğin yeni bir anayasal düzen ve anayasa ortaya çıkarmaması gerekmektedir.

Çalışma kapsamında anayasa değiştirme iktidarının yetkisinin anayasal ve sınırlı bir iktidar olduğu konusu ele alınacaktır. Anayasa yapma iktidarının kurucu iktidar olması ve kurduğu anayasal düzenin devamı açısından değiştirme iktidarının sınırlılığın gerekliliği ve meşruluğu konuları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Anayasa değiştirme, kurucu iktidar, anayasa değiştirme iktidarının sınırlılığı

¹ Bu makale Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı kapsamında savunulan “Anayasa Değiştirme İktidarının Kötüye Kullanılması” adlı doktora alışmasından üretilmiştir.

Limitations and Legitimacy of The Power to Amend The Constitution

Abstract

The powers that write constitutions from the very beginning are the constitution-making powers. It is not possible to make a new constitution when there is a constitutional order and an existing constitution. Especially the new constitution discussions that have been on the agenda frequently lately do not seem possible since the continuation of the existing constitution is in question. During an existing constitution and constitutional order, the constitution may undergo partial or complete changes. A complete change may have been permitted in a constitutional text and this authority may have been used by the amending power. This situation cannot be considered a new constitution under all circumstances. What is important here is the purpose and intention of the amending power in making the change. If this change in question is not made with the aim of establishing a new constitutional order, it is nothing more than the use of the amending power. However, if it is made with the aim of establishing a new constitutional order, the limit of the amending power will be exceeded and the amending power will attempt to transform into the constitution-making power. Considering that the amending power is a limited constitutional authority originating from the constitution, the change it will make should not create a new constitutional order and constitution. Within the scope of the study, the issue of the authority of the constitutional amendment power being a constitutional and limited authority will be discussed. The necessity and legitimacy of the limitation of the constitutional amendment power in terms of the constitution-making power being a constituent authority and the continuation of the constitutional order it has established will be examined.

Keywords: Constitutional amendment, constituent power, limitations of the constitutional amendment power

Anayasa Değiştirme İktidarı Kavramı

Anayasalar, devletin temel ilkelerini ve amacını, devletin organlarını ve bu organlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar topluluğu olarak tanımlanmaktadır.²

Hemen her devlet günümüzde yazılı bir anayasa sahiptir. Her ne kadar bu yazılı kurallara anayasa adını vermemiş olsalar her dönemde siyasal iktidar ve işleyişine ilişkin kurallar olmuştur. Söz konusu bu kurallar da devletlerin diğer kuralları karşısında belli bir güce de sahip olmuşlardır.³

---

² ANAYURT, Ö. (2021), *Anayasa Hukuku Genel Kısım, Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, (2021), s. 62.

³ WHEARE, K. C. (1984), *Modern Anayasalar* (Çev. Mehmet Turhan), İstanbul: Değişim Yayınları, s. 3.

Devlet varsa anayasa vardır anayasa varsa devlet vardır özdeşleşmesi ise 18.yüzyılla birlikte olmuştur.⁴

18.yüzyılla birlikte devlet ile özdeşleşen anayasalar kendiliğinden ortaya çıkmamakta, anayasa yapan bir güç tarafından ortaya çıkmaktadır. İşte anayasaları yapan bu güç bizleri doktrinde “kurucu iktidar”⁵ olarak ifade edebilen kavrama götürmektedir.

Kurucu iktidar kavramı, doktrinde anayasayı yapma ve yapılmış olan anayasa değişikliği yapabilme gücüne sahip olan iktidarı kapsayan bir kavram olarak incelenmektedir.⁶ Yapılan incelemelerde de kurucu iktidar ikili bir ayrımına tabi tutularak anayasayı yapma iktidarı için “asli kurucu iktidar” anayasayı değiştirme iktidarı için “tali kurucu iktidar” kavramının kullanılması tercih edilmektedir.⁷

Her ne kadar yaygın kullanım asli ve tali kurucu iktidar kavramı olsa da doktrinde bu kullanım birçok farklı gerekçeye dayandırılarak eleştirilmektedir.⁸ Söz konusu eleştiriler anayasayı yapan iktidarı, yapılmış olan anayasada değişiklik yapan iktidardan ayırtmak ve özellikle anayasa yapma iktidarının kurucu bir güç olmasına vurgu yapmak amacıyla yöneltilmektedir. Bu nedenle doktrinde anayasayı yapan gücün kuruculuğuna vurgu yapmak ve anayasayı değiştiren iktidardan farklılaştırarak daha güçlü bir konum sağlamak amacıyla farklı kavramlarla ifade edilmeye çalışıldığı görülmüştür.⁹

Türk literatüründe ise anayasada değişiklik yapma yetkisine sahip olan iktidar yaygın olarak “tali kurucu iktidar” kavramının kullanımı tercih edilmiştir. Ancak söz konusu kullanım kurucu gücün hem asli bir gücü tanımlarken hem de tali bir gücü tanımlarken kullanılmasının kurucu güç

---

⁴ TUNAYA, T.Z. (1982), *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, 5. Bası, Araştırma, Eğitim, İstanbul: Ekin Yayınları, s. 29.

⁵ ANAYURT, (2021), s.157.

⁶ CAN, O. (2013), *Kurucu İktidar*, Alfa Yayıncılık, s. 77.

⁷ Detaylı açıklamalar için bkz. ANAYURT, (2021), s. 158. ROZNAĀ, Y. (2017), Towards A Theory of Constitutional Unamendability: On the Nature and Scope of The Constitutional Amendment Powers, *Jus Politicum* 18, s. 20, <https://www.juspoliticum.com/articles/Towards-A-Theory-of-Constitutional-Unamendability-On-the-Nature-and-Scope-of-the-Constitutional-Amendment-Powers>. (Erişim Tarihi: 05.06.2024).

⁸ Konuya ilişkin eleştiriler için bkz. ANAYURT, (2021), s. 159.

⁹ Alman öğretisinde anayasada değişiklik yapma gücüne sahip olan iktidar için yaygın kullanım “ikincil anayasal kanun koyucu” veya “yasa değiştiren kişi” kavramları; REESTMAN, J-H. (2009), “The Franco-German Constitutional Divide – Reflection on National and Constitutional Identity”, *European Constitutional Law Review*, Vol. 5, Issue 3, s. 374-385; Fransız öğretisinde anayasada değişiklik yapma gücüne sahip olan iktidar için yaygın kullanım “türetilmiş kurucu iktidar” “kurumsallaşmış kurucu iktidar” veya “anayasa değişikliği yetkisi” kavramları kullanılmaktadır. ROZNAĀ, (2017), s. 19.

kavramı ile bağdaşmayacağı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu nedenle hukuki dayanağı anayasa olan ve anayasadan alınan bir yetkinin kullanımı olan gücün kurucu güç kavramı ile değil kurulu güç kavramı ile kullanılmasının uygun olacağı ifade edilmektedir.¹⁰ Benzer şekilde doktrinde yaygın kullanım olan tali kurucu iktidar kavramı yerine “türev kurucu iktidar”¹¹ “tadil iktidar”¹² ve “türevsel kurucu iktidar”¹³ gibi kavramların kullanılmasının uygun olacağı ifade edilmekte ve o şekilde kullanılmasının tercih edildiği görülmektedir.

Yaygın bir kullanıma sahip olmasına rağmen anayasayı değiştirme gücü için kullanılan tali ya da türev kurucu güç kavramının eleştirilmesinin temel dayandığı argüman kurucu güç kavramının felsefesiyle ilgilidir. Anayasaların devletle özdeşleştirilmesi ve anayasaların devletlerin kurucu işlemi olarak kabulüyle birlikte söz konusu anayasaları yapan güç bir kurucu işlem tesisi etmektedir. Bu nedenle de kurucu güç olarak anılmaktadır. Anayasanın ortaya konulması ile kurucu güç kuruculuk vasfını gerçekleştirmektedir. Bu nedenle kurucu iktidar tarafından anayasanın ortaya konulması ile kuruculuk işlemi gerçekleştirmekte sonrasında ortaya konulan anayasada gerçekleştirilen her işlem ya da düzenleme bir kuruculuk işlemi olarak değerlendirilememektedir. Bu nedenle bir kez ortaya konulan anayasada gerçekleştirilen değişiklik işlemleri kurucu bir işlem değildir.¹⁴ Anayasayı ortaya koyan kurucu gücün kaleme aldığı anayasa ile usul ve sınırları belirlenen ve bu usul ve sınırlara uygun olarak değişiklik yapma yetkisi verilen gücün “kurucu güç” olarak anılması kavramın felsefesine aykırılık oluşturacaktır. Nitekim öğretilerde de anayasada değişiklik yapma yetkisine sahip olan güç için kurucu kavramının kullanılmasının uygun olmadığı ifade edilmektedir.¹⁵ Öğretilerde sıklıkla değiştirme iktidarlara için kurucu kavramının kullanımı eleştirilmekle birlikte bu eleştirinin sebebi yine bu iktidarı tanımlamak için kurucu kavramının başına sıfat getirilerek bu sorunu çözmeye çalışmaktan kaynaklanmaktadır. Öğretilerdeki yaygın kullanıma bakıldığında anayasayı yapan güç için asli kurucu güç anayasada değişiklik yapan güç için ise tali kurucu güç kavramının kullanıldığını daha önce de ifade etmiştik. Aslında anayasayı yapan gücün öğretilerde asli kurucu güç olarak ifade edilmesi doğal olarak değişiklik yapan gücün de tali ile ifade edilmesine neden olmaktadır. O halde

---

¹⁰ ANAYURT, (2021), s.158.

¹¹ EROĞUL, C. (1974), *Anayasayı Değişirme Sorunu*, Ankara: AÜSBFY, s. 22.

¹² KUBALI, H.N (1965), *Anayasa Hukuku Dersleri, Genel Esaslar ve Siyasal Rejimler*, İstanbul: Ersa Maatbası, s. 209.

¹³ ÖZBUDUN, E. (2017), *Türk Anayasa Hukuku*, 17. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 121-133.

¹⁴ ANAYURT, (2021), s. 159.

¹⁵ IYER, R.R. (2006), “Some Constitutional Dilemmas”, *Economic and Political Weekly*, Vol. 41, Issue 21, s. 2064-2065.

ilk olarak yapılması gereken şey anayasayı ortaya koyan iktidarın kurucu iktidar kavramı önüne “asli” sıfatının kullanılmaması olacaktır. Anayasayı yapan güç için kurucu iktidar ya da güç kavramının kullanımı sağlanmalıdır. Ancak bu durumda da anayasayı değiştiren iktidar için farklı kavramların kullanılması söz konusu olacaktır. Hatta konuyu ele alan her yazar sayısı kadar kavramın türetileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle tartışmaya ya da farklı kullanıma neden olmayacak kavramların tercihinin sağlanması gereklidir. Bunu sağlamak için de çalışmamızda her iki gücün de yaptığı işlev vurgulanarak anayasayı yapan güç için “anayasa yapma güç ya da iktidarı” yapılan anayasada değişiklik ilevini gerçekleştiren güç için “anayasayı değiştirme güç ya da iktidarı” kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Anayasa Değişirme İktidarının Gerekliliği

Anayasa yapma iktidarı tarafından ortaya konulan anayasalar yapıldıkları ilk andan itibaren son buluncaya kadar uygulanabilmeleri için günün koşullarına uyum sağlamak zorundadırlar. Dolayısıyla da yapıldıktan sonra şartlar gerektirdikçe değişime açık olmaları gereklidir. Tıpkı birer canlı varlık gibi anayasalarda ilk olarak ortaya konulmakta ve hem günün koşullarına hem toplumun ihtiyacına göre şekillenmektedir. İhtiyaca göre anayasaların şekillenmesi gerekliliği yapılan bu anayasalarda değişimi ve bu değişimi yapacak bir gücü zorunlu kılmaktadır.

Anayasa yapma iktidarı tarafından ortaya konulan anayasalar yapıldıkları andan itibaren sonsuza kadar uygulanabilir güce sahip olamayacaklardır.¹⁶ Nasıl ki bir anayasaya ihtiyaç duyulmuş ve anayasa yapma iktidarı tarafından bir anayasa yapılmışsa, bu anayasanın zamanla uygulanması sırasında değişim gerekebilir. Bu nedenle herhangi bir hukuk kuralı gibi anayasalar da bir kere yapılmakla sonsuza kadar değişmeden uygulanması beklenilemez.

Devletlerin kurucu belgeleri olan anayasalar ayrıca bir devleti diğerinden ayırmaya yarayan birer siyasi kimlik¹⁷ niteliği taşımaları nedeniyle devlette meydana gelen bir değişim söz konusu siyasi kimlikte de değişimi zorunlu kılacaktır. Bir anayasa devletin kurucu belgesi ve siyasi kimliği ise

---

¹⁶ ROBERTS, A. (2009), The Politics of Constitutional Amendment in Postcommunist Europe, *Constitutional Political Economy*.

¹⁷ ANAYURT, (2021), s. 52.

günün koşullarına uyum sağlamak ve bu sayede uygulanabilen bir anayasa¹⁸ olmak zorundadır. Aksi halde kendisini g¼ncelleyemeyen bir anayasa zamanla toplum nezdinde kabul g¼rmeyen ve uygulanmayan bir metne d¼n¼řme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Öğretide eğer ki anayasaların değişime kapalı ve ilk haliyle muhafazasının devamlılığı sağlanmak istenilirse bu durumun anayasa metnini fosilleştireceği ifade edilmektedir.¹⁹ Bunun önlenmesi anayasaların uzun yıllar uygulanabilmesi için değişime uğramaları gereklidir. Nitekim devletlerin anayasalarına bakıldığında değişimin kaçınılmaz olduğu kaleme alındıkları ilk anda değişime ilişkin hükümlere yer vermeleri ile anlaşılmakta ve bu durum anayasa yapma iktidarlarının bu durumu en baştan kabul ettikleri anlamına gelmektedir.

O halde bir anayasayı değiştirmek günün koşullarına uyarlamak ve zamanla kendisinde bulunan eksikler ve kusurlardan onu kurtarmaktır. Bu sayede anayasanın yaşayan bir anayasa olma özelliği devam ettirilmekte ve anayasa yapma iktidarınca en başta oluşturulan kimliği değiştirilmeden içeriğindeki kurallarının değişimi saęlanmaktadır²⁰.

Anayasa yapma iktidarlarınca yapılan anayasaların değişimleri kaçınılmazdır. Anayasa yapma iktidarlarınca yapılan bir anayasanın sonsuza kadar varlığını sürdürmesini düşünmek gelecek nesillerin kendilerine uygulanacak olan anayasa kuralları karşısında hareketsiz kalmalarını en baştan kabul etmek demektir.²¹ Hukukun sürekli değişim ve gelişim içeriğinde olduğu gerçeği karşısında bu düşünce nin doğru ol(a)mayacağı açıktır. Anayasa yapma iktidarlari tarafından yapılan anayasalarda da değişime ilişkin konuların düzenlenmiş olması da bunun açık bir göstergesidir. Ayrıca anayasa metninde değişime ilişkin konulara verilmesi anayasanın uygulama bulacağı gelecek nesillere yetkisinin bir kısmının paylaşılması için de öngörülmüştür.²² Nitekim anayasanın uzun yıllarca uygulama bulması anayasa yapma iktidarlarının en büyük temennilerindedir. Bu temennilerinin hayata geçmesi için kendileri tarafından ortaya konulan anayasaların gelecek nesillerce değişimine müsaade etmeleri ve anayasa üzerindeki yetkilerinin

---

¹⁸ STRAUSS, D. A. (2011), “Do We Have a Living Constitution” *Drake Law Review*, Vol. 59, s. 973.

¹⁹ TUNAYA, (1982), s. 130.

²⁰ BOYSEN, S. (2010), “Anayasanın Değiştirilmesi”, *Anayasa Yapımı ve Anayasal Değişim*, (ed. Ozan Erg¼l), Türkiye Barolar Birliği, s. 181.

²¹ ANAYURT, (2011), s. 239-240.

²² TRİBE Laurance H./ LANDRY, Thomas K. (1983), “Reflection on Constitution-Making”, *American University Journal of International Law and Policy*, s. 627-631.

bir kısmını gelecek nesillerle paylaşmalıdır. Bu sayede anayasa gelecek nesillerin ihtiyacını sağlayacak ve sağladığı ölçüde de uygulanabilir ve uzun ömürlü bir anayasa olacaktır.²³

Anayasa Değişirme İktidarının Sınırlılığı ve Kapsamı

Anayasa yapma iktidarları kendi yaptıkları anayasanın en iyi anayasa olduğunu ve bu nedenle yaptıkları anayasaların çok ciddi değişiklikler geçirmesini istememektedirler. Ancak değişimin kaçınılmaz olduğunu daha ilk andan kabul etmektedirler. Nitekim bu kabulün gerekliliği olarak anayasa metninde anayasanın kim tarafından nasıl ve hangi şartlarda değişeceğine ilişkin kurallara yer vermektedirler.²⁴

Anayasada gerçekleştirilecek olan değişikliğin kim tarafından hangi kural ve sınırlar çerçevesinde değişeceğine karar veren elbette anayasayı ortaya koyan anayasa yapma iktidarlarıdır. Anayasayı kaleme aldıkları ilk anda değişikliğe ilişkin usul ve esaslara metinlerinde yer vermektedirler. Bu durumda onların belirledikleri usul ve esaslar çerçevesinde anayasanın değişiminin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. O halde anayasada değişim yetkisi ancak anayasada belirlenen usul ve sınırlar çerçevesinde kullanılabilir bir yetkidir.

Anayasa yapma iktidarları her ne kadar yaptığı anayasanın değişimini kabul edip değişime ilişkin usul ve sınırlara yer verseler de yaptıkları anayasa metninin çok az değişiklik geçirmesini istemektedirler. Çünkü anayasa ile kendileri bir devletin kuruluş metnini oluşturmaktadırlar. Bu metni oluştururken de sahip oldukları belirli bir anayasal felsefe ve kurucu değerler ile hareket etmektedirler. Bu nedenle kendi kurdukları anayasal felsefe ve kurucu değerlerden uzaklaşmadan asgari seviyede bir değişimin olmasını istemektedirler. Bu asgari değişimi ise anayasa metninde belirledikleri değişime ilişkin usul ve sınırlarla belirlemekte ve sağlamaya çalışmaktadırlar. Nitekim anayasa değiştirme iktidarları, değişimi öngörerek ve kabul ederek değiştirme iktidarlarına ve değişiklik usullerine yer vermekle amacı kendisinin yaptığı anayasanın uzun yıllar uygulanma gücüne sahip olmasını sağlamaktır. Aksine değişime izin vererek kendi kurduğu anayasal düzen ve anayasanın temel kuruluş felsefesi ve ilkelerinin değişimini istememektedir.

---

²³ ANAYURT, (2021), s. 200.

²⁴ BOYSEN, (2010), s.177.

Anayasanın değişimine izin vermesi kendi yaptığı anayasanın amacına ulaşmasını sağlamak ve kolaylaştırmak içindir.²⁵ Bu durumda anayasada yapılacak değişiklik anayasayı günün koşullarına ve ihtiyaçlarına uyarlayarak daha uzun yıllar uygulanabilir olmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır. Bu ise ancak değişime iktidarlarının anayasanın kurucu değerlerinden ve anayasal felsefesinden uzaklaşmadan kendisine verilen yetkinin sınırlarına uygun davranması ile mümkün olacaktır. Ayrıca değiştirme iktidarının değişime ilişkin kullandığı yetkinin meşru ve anayasal bir yetki kullanımını olarak kabul edilebilmesi de ancak kendisine çizilen sınırlara uygun hareket etmesiyle mümkün olacaktır. O halde değiştirme iktidarının değişikliği sonrasında da anayasa metni ilk yapıldığı andaki anayasal felsefesi ve kurucu değerlerini kaybetmeden varlığını sürdürdüğü müddetçe söz konusu değişikliğin meşru ve anayasal bir yetkinin kullanımını olduğu ifade edilebilir.

Anayasaların değişimlerinin kaçınılmaz oluşu anayasa metninin kaleme alınışından anlaşılmaktadır. Anayasaların anayasa yapma iktidarlarınca temel yapısını oluşturan ilke ve değerler birçok anayasada (şekilleri bakımından katı anayasalarda) değiştirilemez hükümler olarak düzenlenmektedir. Anayasa metinlerinde hem değiştirme iktidarlarının değişime ilişkin yetkilerinin usul ve esaslarının düzenlenmesi hem de değiştirilemeyecek hükümlere yer verilmesi hususu beraber değerlendirildiğine anayasaların değişimlerinin daha yapıldıkları ilk andan anayasa yapma iktidarlarınca kabul edildiği sonucuna ulaşılmaktadır.²⁶

Anayasaların değişimlerinin kaçınılmaz olduğunun kabulünün ardından bu değişimi gerçekleştiren gücün varlığı gerekmektedir. Bu g ise anayasada değişiklik yapma gücü ya da iktidardır. Tıpkı anayasada değişim ve değişime ilişkin usule yer veren anayasa yapma iktidarı anayasayı değiştirecek güce de anayasa metninde yer vermektedir. Bu durumda değişiklik yapma gücünün kaynağı anayasaldır. Anayasal bir güç olması ise değiştirme gücünün sınırlı bir g olduğunu göstermektedir. Doktrinde bu gücün sınırlı bir g olmadığı ve hukuken sınırlandırılmayacağına ilişkin görüşler mevcuttur. Söz konusu görüşü savunan pozitivistler şekil açısından anayasa değiştirme iktidarının anayasa yapma iktidarı tarafından belirlenen usul ve esaslarla bağlı olduğunu ancak maddi açıdan sınırsız bir iktidar olduğunu ifade etmektedirler. Yine egemenliğin sahibi olan milletin temsilcisi sıfatına sahip olan anayasa değiştirme iktidarlarının dilediği zaman

---

²⁵ ALBERT, R. (2018). “Constitutional Amendment and Dismemberment”, *Yale Journal of International Law*, Vol. 43, s. 3

²⁶ ÇİÇEK, C. (2004), “ağdaş Sivil bir Anayasanın Gerekliliği”, “ağdaş ve Sivil Anayasa” (Panel), 1. Bası, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No: 56., Ankara: şen Matbaası, s.19.

kullanma ayrıcalığına sahip olduğunu ifade etmektedirler.²⁷ Kurucu iktidarın anayasa yapılırken herhangi bir kuralla bağlı olmadığı görüşünden yola çıkan ve anayasa değiştirme iktidarlarını da kurucu iktidar kavramı kapsamında ele alan bazı yazarlar ise nasıl ki anayasayı yapan kurucu iktidar herhangi bir kuralla bağlı olmadan sınırsız hareket ediyorsa değişiklik yapan kurucu iktidarın da sınırsız bir şekilde değişiklik yapma gücüne sahip olduğunu savunmaktadırlar.²⁸ Ancak kanaatimiz anayasayı değiştirme iktidarının kurucu iktidar olmadığı ve bu nedenle bu kapsamda değerlendirilemeyeceği yönündedir. Bu durumda kurulu bir iktidar olan değiştirme iktidarı kendisini kuran güce ve onun belirlediği sınırlara uygun hareket etmek zorundadır. Dolayısıyla herhangi bir kuralla bağlı olmadan sınırsız bir şekilde hareket etmesi söz konusu değildir.

Anayasa değiştirme iktidarına anayasa ile verilen yetki yalnızca değişiklik yapmaya ilişkindir. Bu nedenle değiştirme iktidarları yeni bir anayasa yapma yetkisine sahip değildir. Anayasa yapma iktidarı tarafından anayasa metninde değişikliğe ilişkin usul ve sınırlara yer verilmesinin amaçlarından biri de budur. Değişiklik yapma iktidarları sınırlı bir iktidar olarak anayasalarda düzenlenmeleri onların anayasa yapma iktidarına dönüşmesini engellemek amaçlıdır.²⁹ Winterhoff anayasa değiştirme iktidarlarının anayasada belirlenen kurallara aykırı değişiklik yapmaya yönelik isteklerini, anayasa yapma iktidarına dönüşme ve yeni bir anayasa yapma olarak değerlendirmektedir.³⁰ Tüm bu açıklamalar ışığında anayasa değiştirme iktidarının anayasa yapma iktidarından zayıf ancak anayasa ile oluşturulan diğer kurulu güçlerden farklı ve özel bir yeri olan bir güç olduğu söylenilebilir.³¹ Özel bir güç olmaları ise onlara diğer kurulu güçlerden örneğin kanun yapma usul ve esaslardan farklı ve daha fazla yetki veren hatta bazı anayasal düzenlerde anayasa yapma usul ve esaslarına benzeyen usul ve esaslara yer verilmesi ile açıklanabilir.³²

Tüm bu açıklamalardan sonra kanaatimiz anayasa değiştirme iktidarının sınırlı bir iktidar olduğu yönündedir. Anayasa değiştirme iktidarı kurucu bir güç ya da iktidar değildir. Anayasa yapma iktidarınca değişikliğe ilişkin yetki verilmiş bir kurulu güçtür. Bu nedenle kendisine güç veren iktidara tabii ve onun sınırlarına uygun hareket etmesi gerekmektedir. Onun belirlediği usul ve

---

²⁷ Bu yöndeki görüşler için bkz. KUBALI, (1971), s. 102

²⁸ CAN, (2013), s. 254.

²⁹ ÇAVUŞOĞLU, N. (1997), Anayasa Notları: İstanbul: Beta Yayıncılık, s. 34.

³⁰ WINTERHOFF, C. (2017). Verfassung - Verfassunggebung – Verfassungsänderung, Mohr Siebeck Vlg., Tübingen, s.480. Aktaran; CAN, (2013), s. 257.

³¹ ROZNAĀ, (2017), s. 13-14; BOYSEN, (2010), s. 178.

³² BOYSEN, (2010), s. 178-179.

sınırlara uygun hareket etmeyerek bir anayasa metninin lafzına aykırı davranması kendisinin değişiklik g¼c¼n¼ kullanması değil anayasa yapma iktidarına d¼n¼řme çabası ve girişimi olarak değerlendirilir. Bu nedenle anayasa değiştirme iktidarı anayasal, sınırlı ve kurulu bir iktidardır.

Anayasa Değiştirme İktidarının Usuli Sınırları

Anayasa Değiştirme İktidarının Usuli Sınırlarının Anlamı ve erevesi

Anayasal ve sınırlı bir iktidar olan değiştirme iktidarlarına ilişkin usuli sınırlar anayasa yapma iktidarı tarafından anayasa metnlerinde belirlenmektedir. Bu usuli sınırların neler olduğu ve çerçevesinin bilinebilmesi için yazılı bir anayasanın varlığı gereklidir. Yazılı anayasalar ile bu sınırlar belirlenmekte ve değiştirme iktidarı tarafından bu sınırlara uygun hareket etmesi beklenilmektedir. Anayasa metnlerinde yer alan sınırlara ilişkin farklı uygulamaların anayasa yapma iktidarlarınca benimsendiği g¼r¼lmektedir. Nitekim ¼lke anayasaları incelendiğinde bu sınırların bazı anayasalarda değiştirme iktidarlarını tamamen hareketsiz bırakacak şekilde anayasanın hiçbir maddesinin değiştirilmesine izin verilmediği y¼n¼nde d¼zenlendięi; bazı anayasalarda anayasanın temel ilkelerinin değişime kapalı diğer maddelerinin değiştirilebileceği şeklinde; bazılarında ise özel bir usul belirlenmeden kanunlar gibi değişime izin verecek şekilde d¼zenlemelerin yer aldığı g¼r¼lmektedir.³³ O halde değiştirme iktidarlarının her ¼lke ¼zelinde farklı usuli esaslara bağlanabileceği ve bunun dayanağının da anayasa yapma iktidarlarınca ortaya konulan anayasalar olduğu s¼ylenilebilir. Anayasa yapma iktidarlarınca belirlenen sınırlar sonrasında değiştirme iktidarı bu sınırlar çerçevesinde ¼zg¼rce anayasalarda değişiklik gerçekleştirebilmektedirler.³⁴

Değiştirme iktidarlarına anayasa ile bir sınır belirlenmesi ve bu nedenle de sınırlı bir iktidar olarak kabul edilmeleri anayasa yapma iktidarlarının kendilerini ortadan kaldıracak girişimde

---

³³ TURHAN, M. (1976), “Anayasaya Aykırı Anayasa Değişikliği” *Ankara ¼niversitesi Hukuk Fak¼ltesi Dergisi*, C.33, Sa.1, s. 68.

³⁴ DİK MEN CANIKLIOğLU, M. (1998), *Anayasa Arayışları ve T¼rkiye (Anayasal İktisat Eleştirisi)*, İstanbul: BDS Yayınları, s. 267. Anayasal birer organ olan yasama, y¼r¼tme ve yargı organları ancak yine anayasanın belirlediği sınırlara uygun şekilde işlem ve eylemde bulunursa anayasal ve hukuki birer organ olarak kabul edilir. Yaptıkları işlem ve eylemlerde ancak anayasa uygun olmakla hukuki açıdan geçerli olur. (AYM, E. 2008/16, K. 2008/116, T.5.6.2008, RG. 22.10.2008, S: 27032).

bulunmalarını önlemek amaçlıdır. Bir anayasa değiştirme iktidarı anayasa ile kendisine verilen değişiklik yetkisini anayasa ile belirlenen sınırlara aykırı kullanmadıkça anayasa yapma iktidarının ortaya koyduğu anayasanın temel dayanaklarını ve kurucu unsurlarını ortadan kaldırma a gücüne sahip değildir. Bu bağlamda, anayasal sistemin temel dayanakları ve kurucu felsefesi ile değiştirme iktidarının arasında bir bağ bulunmaktadır. Buradaki temel fikir, değişiklik yapma yetkisinin mevcut anayasal düzendeki temel ilkeleri ve kurucu unsurları değiştirmeyeceğidir. Bu durumda değişiklik yetkisinin kapsamı sadece mevcut olan anayasada, bir düzeltme bir güncelleme gibi görülmelidir. Bunun sonucunda da anayasa değişiklikleri anayasayı sadece değiştirebilmeli mevcut anayasanın yerine geçmemelidir. Nitekim aksine bir durumun kabulü hukukla ve anayasa ile bağlı olmayan keyfi bir düşünce olarak değerlendirilmektedir.³⁵

Mevcut anayasada değişiklik yapmak ile yeniden bir anayasa ortaya koymak farklı kavramlardır. Bu farkın tespiti her zaman pek kolay olmamaktadır. Anayasal düzen ve uygulanan bir anayasa bulunmadığı durumlarda bir anayasanın ortaya konulması anayasa yapılmasıdır. Mevcut bir anayasanın olduğu durumlarda ise yeni bir anayasa yapmak halihazırda hukuk sistemi içerisinde var olan anayasayı tamamen değiştirerek (mevcut anayasada değiştirme iktidarına tamamen değişikliğe izin veren bir değişiklik usulünün hüküm altına alınmış olması ihtimalinde) yeni bir anayasa oluşturmayı içermektedir. O halde mevcut anayasanın olduğu sistemlerde yeni bir anayasadan bahsedilebilmesi için geçmiş anayasadan açık bir şekilde kopuş gerçekleşmelidir. Aksine bu kopuş sağlanmadan değişiklik usullerine uygun şekilde anayasada tamamen ya da kısmen değiştirilmişse burada yeni bir anayasadan bahsedilemez.³⁶

Anayasa yapma iktidarlarcınca anayasada belirlenen değişiklik usulü anayasanın ruhuna ve ilkelerine zarar vermeksizin ihtiyaç duyulan değişikliklerin anayasa metnine işlenmesi amaçlıdır. Anayasanın dayandığı anayasa ruhu ve ilkeler anayasanın ve hatta anayasa yapma iktidarının özgün yanını ifade ettiği için³⁷ bu özgün yanın değişiklikler sonrası da mevcudiyetini koruması gerekir. Bu nedenle anayasada yapılan değişiklik yapılırken anayasanın temelini oluşturan ilkelerin değişime konu edilmemesi ve değiştirilmemesi gerekmektedir.

---

³⁵ SEROZAN, R (1972), “Anayasayı Değiştirme Yetkisinin Sınırları”, *İÜHFY.*, C. 37, No. 14, s. 137.

³⁶ Constitutional Beginnings: Making And Amending Constitutions, *Constitutional Insights*, No. 1, October 2018, The Melbourne Forum on Constitution Building. <https://www.idea.int/publications/catalogue/constitutional-beginnings-making-and-amending-constitutions>. (Erişim Tarihi: 06.06.2024).

³⁷ BALKIN, J. M. (2009), “Framework Originalism and the Living Constitution” *103 Northwestern. University Law Review*, s. 550.

Anayasa yapma iktidarı tarafından ortaya konulan anayasalarda değişikliğe ilişkin usuller farklılık göstermektedir. Değişiklik usullerine ilişkin bu farklılıklar anayasa yapma iktidarlarının iktidar anlayışları ve anayasa ile kurmaya çalıştıkları anayasa ruhu ve ilkelerine göre farklılıklar göstermektedir.³⁸ Değiştirme iktidarlarına değişiklik yetkisini vermekle birlikte onları birçok konuda sınırlamaktadırlar. Bu sınırlamalar elbette anayasanın hangi şart ve durumlarda değiştirilebileceğine ilişkin sınırlardır.³⁹ Aslında bu sınırlar bize anayasa değişikliğinin kim tarafından ve hangi şartlar altında yapabileceğini göstermektedir. Bu sınırlar her ne kadar anayasa yapma iktidarlarınca belirli kalıplara sığdırmadan yalnızca değişiklik usullerine ilişkin hükümler altında yer verilse de doktrinde sınırların çerçevesini çizebilmek adına tasniflerin yapıldığı görülmektedir. Bu tasnifler genel olarak zaman, dönem ve konu yönünden yapılarak incelenmektedir.⁴⁰

Değiştirme iktidarlarının zaman bakımından sınırlanması anayasanın yapılmasından sonra belirli bir süre değişim geirmemesine ilişkindir. Değiştirme iktidarlarına getirilen bu sınırlama özellikle ortaya konulan anayasanın belirli bir süre değişime uğramadan ilk haliyle benimsenmesi ve yerleşmesi amacıylaır.⁴¹

Değiştirme iktidarlarının dönem bakımından sınırlanması ise ülkenin içinde bulunduğu bazı dönemlerde anayasal düzen ve istikrarın devamlılığı için değişiklik yapılmasının yasaklanmasına ilişkindir.⁴² Eğer lke savaş, işgal, olağanüstü hl, sıkıyönetim veya seferberlik gibi bir dönem içerisindeyse anayasa değişikliğine gidilmesi yasaklanabilmektedir.⁴³

Değiştirme iktidarlarının konu bakımından sınırlanması ise anayasa yapma iktidarları tarafından anayasanın temel ilke ve değerleri olarak kabul edilen bazı hükümlerin değiştirilmesinin yasaklanmasına ilişkindir. Bu bağlamda anayasa yapma iktidarının anayasayı en baştan yaparken anayasanın temel ilkeleri olarak belirlediği konularda değiştirme iktidarları değişiklik yapamayacaktır. Özellikle devletlerin siyasi yapıları, şekilleri, yönetim şekilleri, bayrakları,

---

³⁸ BAKIR, . (1989), *Anayasa Bilimi: Bir alışma Taslağı*, İstanbul: BFS Yayıncılık, Kardeşler Matbaası, s. 85.

³⁹ LANDAU, D / DIXON R. (2015). “Constraining Constitutional Change”, *Wake Forest law Review*, Vol. 50, s. 870-871.

⁴⁰ İfade edilen tasnif Anayurt tarafından yapılmaktadır. ANAYURT, (2021), s. 211.

⁴¹ rneğin Katar Anayasası'nın 148.maddesinde anayasanın değişimi için yürürlüğünün üzerinden 10 yıl geçmesi şartı hüküm altına alınmıştır. ANAYURT, (2021), s. 213

⁴² ANAYURT, (2021), s.187.

⁴³ ülke örneklere ilişkin detaylı tablo için bkz.: Anayurt, (2021), s. 213-215.

marşları gibi hususlar değişiklik konusu yapılamayacaktır. Nitekim anayasa yapma iktidarlarınca bu konular genelde değiştirilemez olarak düzenlenmekte ve anayasa değiştirme bir süre ya da sınırlı bir şekilde değil de tamamen bu alanlara dokunamamaktadır.

Anayasa Değişirme İktidarının Sınırlılığının Meşruluğu

Günümüzde anayasalarda anayasa değiştirme iktidarına ilişkin sınırlar ve değişiklik usullerine yer verilmesi, anayasa yapma iktidarlarınca değişimin kaçınılmazlığının kabulü ile birlikte kaçınılmaz olarak benimsenen bir yöntemdir.⁴⁴ Anayasa değişikliği usulleri, anayasaların uzun yıllar uygulanabilmesi ve geçerliliğini koruyabilmesi adına anayasaları iyileştirici ilkeler olarak kabul edilebilir. Ancak bu kabul elbette hukuki ve anayasal bir iktidar olan değiştirme iktidarlarının kendilerine tanınan sınırlar içerisinde kaldıkları müddetçe geçerli olacaktır. Her ne kadar değişim anayasalar için kaçınılmaz olsa da anayasa yapma iktidarları da ortaya koydukları anayasa ile elbette bir anayasal düzen ve anayasal istikrar hedeflemektedirler. Bu nedenle, anayasal düzeni ve istikrarı bozacak nitelikteki anayasa değişikliklerinin gerçekleşmesi anayasa yapma iktidarlarınca istenmeyecek bir durumdur. Bu nedenle anayasal istikrar ve düzenin bozulmasını ve yerine yeni bir anayasal düzenin getirilmesini önlemek amacıyla değişiklik yapma yetkisi en baştan anayasa sınırlandırılmaktadır.⁴⁵ Yetki, sahibi tarafından kötüye kullanılabilir. Bu nedenle değişiklik yetkisinin kötüye kullanılmaması amacıyla değiştirme iktidarına sınır getirilmesi gerekli ve meşrudur. Aksi halde sınırsız bir değiştirme iktidarı anayasa yapma iktidarı gibi davranarak mevcut anayasayı ortadan kaldıracak ya da etkisiz hale getirecek girişimlerde bulunabilir.⁴⁶

Anayasa değiştirme iktidarlarının sınırlı bir iktidar olmalarının diğer bir gerekçesi anayasanın üstünlüğü ilkesidir. Anayasanın üstünlüğü, anayasal değerlerin korunmasını sağlama açısından önemli bir kavramdır. Anayasanın üstünlüğü bir devletin hukuk sisteminde anayasanın en üst norm olması demektir. Buradan da hem hukuk sistemi içerisindeki kurum ve organların hem de hukuk

---

⁴⁴ LUTZ, D.S. (1994), "Toward a Theory of Constitutional Amendment", *The American Political Science Review*, Vol. 88, No.2, s. 35.

⁴⁵ KUBALI, (1965), s. 216.

⁴⁶ JACLYN, L. (2020). "A Contextual Approach to Unconstitutional Constitutional Amendments: Judicial Power and the Basic Structure Doctrine in Malaysia", *Asian Journal of Comparative Law*, 15(1), s.71.

kurallarının geçerli ve meşru olmasının şartının en st norm olan anayasaya uygun olması olarak açıklanabilir. Anayasanın en üstün norm olması ve tüm hukuki işlemlerin anayasaya uygun olmasıyla ancak hukuki ve meşru olması bu işlemlerin anayasayı ihlal edecek güce sahip olamayacağını göstermektedir.

Sonuç

Anayasalar değişimleri kaçınılmaz metinlerdir. Bu husus daha ilk yapıldıkları anda yapımcısı olan anayasa yapma iktidarlari tarafından da kabul edilmekte ve bu doğrultuda değişim ilişkin usuller hüküm altına alınmaktadır. Kurucu iktidar sıfatı yalnızca kuruculuk gücüne sahip olan değiştirme iktidarlari aittir. Kurucu gc tarafından ortaya konulan ve yine onun tarafından yetkilendirilen bir gücün kuruculuk sıfatı bulunmamaktadır. Bu nedenle kurulu bir gc olarak kabul edilmekte ve kendisini ortaya çıkaran güce bağlı hareket etmesi gerekmektedir. Nitekim anayasa metinlerinde de kurulu bir gc olan değiştirme iktidarlariının bu durumu değişikliğe ilişkin yetkilerinin sınırlandırılarak düzenlenmesiyle anayasal bir kabul olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sınırlı bir iktidar olan değiştirme iktidarlariının değişikliğe ilişkin sınırlari anayasal değişim ve anayasal istikrarın bir arada değerlendirilmesi sonucunda belirlenmelidir. Anayasanın değişiminin kaçınılmazlığı karşısında anayasal istikrarın da varlığının önemi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle ne değişim için anayasal istikrardan ne de anayasal istikrar için değişimden vazgeçilmemelidir.⁴⁷ Anayasalar değiştirilemez değillerse de değiştirme yetkisinin de farklı amaçlar için kullanılmasına yol açacak esneklikte ve kolay aşılabilir olmaması gerekir.

Değiştirme iktidarlari hukuki bir iktidar olması nedeniyle kendisine belirlenen sınırlar içerisinde yetkisini kullanmalıdır. Ancak yetkiler kötüye kullanılmaya müsaittir. Bu nedenle amacı dışında kullanılan yetkileri önleyecek şekilde değişikliğe ilişkin usuller anayasada kaleme alınmalıdır.

---

⁴⁷ ANAYURT, (2021), s. 177.

Kaynakça

ALBERT, R. (2018). "Constitutional Amendment and Dismemberment", *Yale Journal of International Law*, Vol. 43.

ANAYURT, Ö. (2021), *Anayasa Hukuku Genel Kısım, Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

BALKIN, J. M. (2009), "Framework Originalism and the Living Constitution" *103 Northwestern University Law Review*.

BAKIR, Ç. (1989), *Anayasa Bilimi: Bir Çalışma Taslağı*, İstanbul: BFS Yayıncılık, Kardeşler Matbaası.

BOYSEN, S. (2010), "Anayasanın Değiştirilmesi", *Anayasa Yapımı ve Anayasal Değişim*, (ed. Ozan Ergül), Türkiye Barolar Birliği.

CAN, O. (2013), *Kurucu İktidar*, Alfa Yayıncılık.

ÇAVUŞOĞLU, N. (1997), *Anayasa Notları*: İstanbul: Beta Yayıncılık.

ÇİÇEK, C. (2004), "Çağdaş Sivil bir Anayasanın Gerekliliği", "Çağdaş ve Sivil Anayasa" (Panel), 1. Bası, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No: 56., Ankara: Şen Matbaası.

DİKMEN CANIKLIOĞLU, M. (1998), *Anayasa Arayışları ve Türkiye (Anayasal İktisat Eleştirisi)*, İstanbul: BDS Yayınları.

EROĞUL, C. (1974), *Anayasayı Değiştirme Sorunu*, Ankara: AÜSBFY.

IYER, R.R. (2006), "Some Constitutional Dilemmas", *Economic and Political Weekly*, Vol. 41, Issue 21.

JACLYN, L. (2020). "A Contextual Approach to Unconstitutional Constitutional Amendments: Judicial Power and the Basic Structure Doctrine in Malaysia", *Asian Journal of Comparative Law*, 15(1).

KUBALI, H.N (1965), *Anayasa Hukuku Dersleri, Genel Esaslar ve Siyasal Rejimler*, İstanbul: Ersa Matbaası.

LANDAU, D / DİXON, R. (2015). “Constraining Constitutional Change”, *Wake Forest law Review*, Vol. 50.

LUTZ, D.S. (1994), “Toward a Theory of Constitutional Amendment”, *The American Political Science Review*, Vol. 88, No.2.

ÖZBUDUN, E. (2017), *Türk Anayasa Hukuku*, 17.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.

REESTMAN, J-H. (2009), “The Franco-German Constitutional Divide – Reflection on National and Constitutional Identity”, *European Constitutional Law Review*, Vol. 5, Issue 3.

ROBERTS, A. (2009), The Politics of Constitutional Amendment in Postcommunist Europe, *Constitutional Political Economy*.

ROZNAİ, Y. (2017), Towards A Theory of Constitutional Unamendability: On the Nature and Scope of The Constitutional Amendment Powers, *Jus Politicum* 18.

SEROZAN, R (1972), “Anayasayı Değiştirme Yetkisinin Sınırları”, *İÜHFY.*, C. 37, No. 14.

STRAUSS, D. A. (2011), “Do We Have a Living Constitution” *Drake Law Review*, Vol. 59.

TRİBE, L.H. / LANDRY, T.K. , (1983), “Reflection on Constitution-Making”, *American University Journal of International Law and Policy*.

TUNAYA, T.Z. (1982), *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, 5. Bası, Araştırma, Eğitim, İstanbul: Ekin Yayınları.

TURHAN, M. (1976), “Anayasaya Aykırı Anayasa Değişikliği” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.33, Sa.1.

WHEARE, K. C. (1984), *Modern Anayasalar* (Çev. Mehmet Turhan), İstanbul: Değişim Yayınları.